

Staranje prebivalstva je vsedružbeni problem

Polona Filipič, Lea Ograjšek

Staranje prebivalstva oziroma staranje družbe je pojav, ko se večja delež starega prebivalstva, kar prinaša številne težave, ki so povezane s pojmom demografske krize (Inštitut Antona Trstenjaka, 2010). Ta družbeni pojav ima svetovne razsežnosti in zjema večino razvitih držav. Svetovne projekcije kažejo, da bo med prebivalstvom do tretjega desetletja tega tisočletja npr. v Veliki Britaniji že vsak tretji prebivalec star več kot 60 let, v ZDA bo starejši od 60 let vsak peti, na Kitajskem pa vsak četrti prebivalec. V Sloveniji bo do leta 2050 vsak tretji prebivalec star 65 in več (Fareelly, 2014).

Staranje prebivalstva in družbe je neizogiben proces ter aktualna svetovna problematika in izziv za marsikatero stroko. Posledice demografskih sprememb se kažejo na vseh področjih vsakdana. Starejše prebivalstvo postaja breme aktivnega prebivalstva, saj je dolgotrajne oskrbe in zdravstvenih težav z večanjem števila starejših vedno več. Obstoječi modeli oskrbe so zastareli in ljudem ne ponujajo kakovostnega okolja za preživljanje njihovega zadnjega življenjskega obdobja, saj so že sedaj prenasajeni. Demografske spremembe bodo v prihodnjih desetletjih tudi ključno vplivale na vzdržnost javnih financ, saj bodo zaradi manjšega števila aktivnega prebivalstva omejeni viri financiranja javne blagajne. Vse večja rast deleža starejšega prebivalstva bo stopnjevala pritisk na javnofinančne izdatke, na pokojninski, zdravstveni in socialnovarstveni sistem (Malačič, 2008). Staranje in vse daljše življenje bi zatorej moralo pomeniti predvsem pozitivno perspektivo za vse posameznike in ključen dosežek za družbo.

Kako kakovostno bivajo starejši?

Kakovost bivanja posameznika je tesno povezana z njegovim osnovnim bivalnim okoljem, saj v njem preživi večino svojega življenja in tudi proces staranja. V življenju posameznika se odnos do doma spreminja. Kerbler (2017) iz različnih virov povzema, da dom dobi še posebej velik pomen prav v posameznikovi starosti, saj starejši ljudje dom povezujejo s številnimi spomini in identiteto, s tem, kaj so dosegli v življenju in z mrežo družabnih vezi v svojem okolju. Življenje starejših je osredotočeno na stanovanje in njegovo okolico, saj preživijo večino časa doma ali v bližnji okolici, kar vodi do močne navezanosti nanj. S staranjem narašča tudi ranljivost posameznika, še posebej na prehodu v zelo visoko starost. Obravnavanje odnosa med posameznikom in njegovim okoljem omogoči razumevanje učinkov, ki jih ima širše okolje na ta odnos. Faktorji, kot so stanovanjska politika, ekonomski standard, kulturne vrednote in prepričanja, storitve dolgotrajne oskrbe in politike na tem področju, vplivajo na okoljski kontekst staranja ter na vsakdanje življenje ljudi. Razlike v kakovosti življenja starejših pogosto izhajajo prav iz različnih možnosti dostopov do ustreznega bivalnega okolja, transporta in drugih storitev.

Razumevanje kakovosti življenja presega kulturne meje, ki definirajo posameznikove vrednote in družbeno stanje. Raziskave so jasno pokazale, da razumevanje kakovosti življenja presega tudi samo fizično zdravje. Za starejše so pogosto pomembnejši drugi dejavniki, kot so dobri družbeni odnosi, aktivno sodelovanje v skupnih in individualnih aktivnostih ter fizična in finančna neodvisnost (Netuveli in Blane, 2008).

Oblike bivanja starejših?

Danes poznamo tri različne oblike bivanja starejših; institucionalno, samostojno in bivanje v skupnosti. *Institucionalne oblike bivanja* so večinoma formalne oblike oskrbe in bivanja starejših, ki potekajo v sklopu pristojne institucije, najpogosteje v obliki doma starejših oseb in varovanih stanovanj. »Varovanci« se po navadi v dom za starejše preselijo v pozni starosti, kar predstavlja velik šok za posameznika, ki se ob veliki socialni prikrajšanosti še dodatno družbeno in fizično izolira. Dobra praksa domov za starejše je danes uvajanje t. i. gospodinjstkih skupin. To so majhne lokalne skupnostne bivalne oblike oskrbe in nege starostnikov, organizirane znotraj posameznega doma starejših, ki poudarjajo življenje v medsebojnem sožitju, kjer oskrbovanci sami odločajo o svojem načinu življenja. Najpomembnejše vodilo gospodinjstkih skupin je dopuščati starostnikom in osebam z demenco, da izražajo svojo voljo, potrebe, čustva in želje ter imajo svobodo gibanja in občutek zmožnosti (Kerbler, 2011 in Imperl, 2012). V Sloveniji poznamo od skupno petih, gospodinjstke skupine tretje generacije (eno- ali dvoposteljne bivalne enote z lastnimi sanitarijami in tuši ter skupnim dnevnim prostorom) in četrte generacije (stanovanje z enoposteljnimi sobami in skupnim bivalnim prostorom) z zgledom življenja v družini, brez osrednje oskrbe (Imperl, 2012).

V Sloveniji je bilo leta 2019 skupno na voljo 21.039 postelj v 56 javnih zavodih in 35 domovih s koncesijo (Skupnost socialnih zavodov, 2010).

Samostojno bivanje starostnika je po navadi povezano z oskrbo na domu, ki starostniku nudi dodatno pomoč s strani družine, prijateljev ali ustanove, ki oskrbo izvaja. Poznamo tudi alternativne prilagoditve, kot je npr. pametni dom ali domovi za vse življenje. Domovi za vse življenje so bivališča, ki s svojo zasnovo upoštevajo potrebe uporabnika v vseh obdobjih življenja. Zasnova takšnih domov temelji na upoštevanju posebnih standardov projekiranja in graditve, kot sta npr. širina vhodov in hodnikov ter lahek dostop do stanovanja. Takšno načrtovanje stavb in prostora imenujemo univerzalno načrtovanje. »To je pristop, ki si prizadeva upoštevati potrebe najšibkejših skupin in njene potrebe vgraditi v načrtovano celoto ter hkrati zagotoviti večjo uporabnost okolja za vse« (Simoneti idr., 2019).

V Sloveniji lahko starostniki, ki živijo sami na domu, koristijo zdravstveno in socialno storitev na domu. Obe storitvi nudita oskrbo na domu tistim, ki čakajo na prostor v domu za starejše, ali tistim, ki se ne želijo preseliti v dom za starejše oz. so še zmožni delno skrbeti zase. Pred štirimi leti je storitev socialne oskrbe na domu koristilo 7.731 uporabnikov, kar je 1,7 odstotka prebivalcev starejših od 65 let (Filipovič Hrast, Hlebec, 2015).

Skupnostne oblike bivanja starejših so najpogosteje organizirane v sklopu stanovanjske zadrage ali skupnosti, organizirane v prilagojenih družinskih hišah ali večstanovanjskih stavbah. V njih živijo starejši pari, večinoma prijatelji, ki želijo živeti z vrstniki s podobnimi željami, navadami in potrebami. Skupne prostore, kuhinjo, jedilnico, kopalnico in dnevni prostor si delijo, vsak od njih pa ima svojo spalnico. Bolj alternativne oblike skupnostnega bivanja pa so npr. oskrbniške družine, razpršena oskrbovana stanovanja ali začasna oskrba.

V Sloveniji takšne oblike bivanja starejših za zdaj še niso razširjene. Pričakovati pa je, da se bo takšna oblika bivanja razširila tudi pri nas, predvsem zaradi upokojevanja povojne generacije, ki ima visok delež lastniških družinskih hiš, v katerih po odselitvi otrok ostajajo sami (Kerbler, 2011).

Kakovost bivanja starejših je danes v Sloveniji pogojena predvsem z bivanjem v domu za starejše ali v upokojskem naselju, ki je za marsikoga zadnje bivališče, kamor se preseli proti svoji volji in s tem izgubi svoj socialni krog in ključno motivacijo za kakovostno življenje. Modeli takšne oskrbe in bivanja so povečini zastareli, saj so današnje generacije starejših bolj aktivne in nepravilne na osamljeno in tiho staranje v nepriljučni ustanovi doma za starejše.

Viri in literatura

- Ramovš, J. (2010). Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje – spletni slovar. Pridobljeno 18.4.2019 s <http://www.inst-antontrstenjaka.si/gerontologija/slovar/>.
- Fareelly, L. (2014). *Architectural design: Designing for the third age*, marec–april 2014, številka 228, str. 8–13.
- Malačič, J. (2008). Socialnoekonomske posledice staranja prebivalstva. *Zdravniški vestnik*, 2008, letnik 77, številka 12, str. 793–798.
- Kerbler, B., Sendi, R. in Filipovič Hrast, M. (2017). Odnos starejših ljudi do doma in domačega bivalnega okolja. *Urbani izziv*, letnik 28, številka 2, str. 18–31.
- Netuveli, G., Blane, D. (2008). Quality of life in older ages. *British Medical Bulletin*, Volume 85, Issue 1, strani 113–126.
- Kerbler, B. (2011). Alternativne oblike bivanja za starejše. *Geografski obzornik*, letnik 58, številka 3, str. 13–19.
- Imperl, F. (2012). Kakovost oskrbe starejših – izziv za prihodnost. Logatec: Firis Imperl & Co.
- Skupnost socialnih zavodov Slovenije (2010). Pregled prošenj in prostih mest. Pridobljeno 17.8.2019 s <https://servis.ssz-slo.si/porocilo.pdf>
- Simoneti, M., Vertelj Nared, P. in Ažman, T. (2019). Univerzalno oblikovanje – oblikovanje za vse. *Rehabilitacija*, supl. 1, str. 90–94.
- Filipovič Hrast, M., Hlebec, V. (2015). *Staranje prebivalstva: oskrba, blaginja in solidarnost: univerzitetni učbenik*. Ljubljana: FDV.